

УДК 316.4

Д. В. Яковлев
доктор політичних наук, професор,
декан факультету політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ: КОНТУРИ ТЕОРІЇ

І. Інтродукція. Соціологія вибору як методологія дослідження суспільних змін

Українське суспільство часто опиняється в ситуації вибору. Мова не лише про електоральний вибір, якому приділяється багато уваги в політичному, медійному та науковому дискурсах. До сучасної України можна без перебільшення застосувати метафору «суспільство на роздоріжжі», враховуючи цілу низку факторів: географічне положення (між регіональними та глобальними центрами впливу), внутрішньо- та зовнішньополітичну ситуацію, правове поле (конституційні реверси), економічні відносини (передусім гібридне поєднання приватної та державної власності) тощо.

Фактично в кожному соціальному полі спостерігаємо ситуацію вибору. При цьому сучасний політичний вибір не обмежується альтернативами повернення до радянського «світлого» минулого або прагненням до демократичного майбутнього. Вибір стає справді поліваріантним, складним феноменом, що обумовлює актуальність звернення до соціології вибору в цілому та теорії політичного вибору зокрема.

Ситуацію вибору як інтелектуальну модель оцінки наявного стану та визначення однієї з альтернатив соціального розвитку можна успішно застосувати не лише з дослідницькою метою, а й для підвищення ефективності діяльності та прийняття рішень у різноманітних соціальних сферах: від освіти та науки до охорони здоров'я, від партійної політики до зовнішньополітичного вибору.

У цій статті увагу зосереджено на визначенні контурів соціології політичного вибору – її джерел, складових і дилем. Наголос зроблено на передумовах політичного вибору (радянська політика та поставторитаризм вітчизняного зразка).

Оцінюючи безпосередньо політичний вибір, слід відзначити циклічність пострадянського політичного процесу, який рухається від революції до стагнації. Видається дуже небезпечним, що необхідність політичного вибору між двома полюсами – революцією та стагнацією – веде до втрати надії громадян на еволюційні зміни.

Загалом політичний вибір інтерпретується як інтелектуальна модель прийняття рішень в умовах нестабільності, кризи, перехідного періоду. Ситуація вибору розуміється як пошук і визначення оптимального варіанту з-поміж наявних альтернатив, тобто далеких від ідеалу, а натомість реалістичних кроків політичних акторів та інституцій. Політичний вибір складається з певної послідовності кроків: «усвідомлення проблемної ситуації – формулювання альтернатив – вибір однієї з них – впровадження політичного рішення».

З точки зору соціології вибору, саме вибір утворює соціальні простори. Політика, економіка, право, культура, наука, освіта, війна, мир тощо є результатом індивідуального та колективного вибору. Крилатий вислів часів Цезаря «Жереб кинуто!» означає фактично «Вибір зроблено!».

У сучасному світі вибір став справді одним із визначальних факторів життя усіх індивідів, увійшов до тканини повсякденного життя. Ми вибираємо щодня, навіть щохвилини: їжу, одяг, місце навчання й праці, коханих, друзів, пристрої та гаджети, обираємо політиків, відбираємо інформацію. Але, відповідно до соціологічної уяви, обираємо з-поміж певних альтернатив, визначених суспільством для нас і замість нас. Саме тому можна стверджувати, що вибір індивідів породжує соціум, а соціум утворює відповідні ситуації вибору. Вибір – це результат соціальних відносин, він обумовлений соціально. Актор вибору не може вийти за

межі соціального простору ані в альтернативах, ані в самому рішенні та його реалізації.

Одна з головних ролей у суспільстві належить політичному вибору. У соціології політичного вибору поєднуються макросоціологічні підходи, які зосереджуються на дослідженні суспільства, соціальних систем і великих соціальних груп, і мікросоціологія з її традиційною увагою до повсякденності, поведінки та взаємодії face-to-face. «Ситуація політичного вибору» як центральне поняття теорії розуміється як пошук і визначення оптимального варіанту з-поміж наявних альтернатив. У ситуації політичного вибору перетинаються соціальне та індивідуальне, дія та структура, знання та досвід.

Актуальність дослідження соціології політичного вибору обумовлена й тим, що пострадянські суспільства потребують сучасних методів пізнання та засобів демократичних перетворень. Теорію політичного вибору можна і потрібно використовувати як методологію реформування. І суспільство, і політичний клас мають зрештою усвідомити, що «втеча від вибору», яку ми спостерігаємо понад 25 років, має набагато гірші наслідки, аніж здійснення політичного вибору. Останнє передбачає спирання на раціональність і наукову методологію в процесі формулювання альтернатив вибору, визначення й обрання однієї з них та її реалізацію (впровадження).

Водночас раціональна модель демократичного переходу передбачає розуміння сучасного стану наукового дискурсу, його переваг і недоліків. Без вирішення соціологічних дилем між структурою та дією, мережею та ієрархією, індивідуалізмом і колективізмом, конфліктом і стабільністю неможливо побудувати модель сучасного українського суспільства, дослідити відносини влади та суспільства, а отже – і визначити політичні напрямки демократизації. Без знання соціологічних моделей і розуміння соціального фундаменту реформ прихильникам демократичного переходу залишається лише апелювати до успішного досвіду інших країн, а значить, жити в узяній реальності, намагаючись відтворити на вітчизняному ґрунті копії демократичних суспільств, які апіорі будуть гіршими за оригінал.

ІІ. Інтелектуальні складові та дилеми соціології політичного вибору

Політичний вибір потребує інтелектуальної моделі аналізу, яка, у свою чергу, передбачає відповідну наукову картину світу. Дослідник, формуючи власну дослідницьку програму, оперує альтернативними підходами, що пропонуються наявними соціологічними парадигмами.

Теоретичні концепції, що виступають як методологічна основа соціології політичного вибору, характеризуються складністю та багатоманітністю, за якою не поступаються власне феномену вибору. Серед інтелектуальних джерел і наукових складників соціології політичного вибору слід відзначити роботи (і лінії перетину їх наукового інтересу із проблемою вибору) таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як Н. Автономова (типи раціональності, відмінності між розумом і розсудком), П. Бергер (процес секуляризації релігії), С. Бистрицький (раціоналізація посткомуністичного суспільства), П. Бурдьє (раціональність поля науки та поля політики, правила вибору в різних соціальних полях), Г. Вайнштейн (становлення інформаційного суспільства та його вплив на політичний вибір у пострадянських суспільствах), М. Вебер (типологізація соціальних дій, тенденція до раціоналізації та професіоналізації політичного вибору), О. Вишневський (взаємодія влади та громадянського суспільства у процесі політичного вибору), Ю. Габермас

(комунікативна раціональність як основа політичного вибору), О. Гаврилишин (дослідження зв'язку політичного вибору суспільства та раціональних економічних реформ у посткомуністичних країнах), Ф. Гаск (ринкова економіка як результат раціональної взаємодії), О. Гюффе (право та раціональність у філософському дискурсі), Б. Капустін (раціоналізація політичного вибору в процесі демократичних транзитів), Н. Луман (роль комунікації та функції цілей у соціальних системах), К. Ероу («теорема неможливості»), Дж. Б'юкенен («теорія публічного вибору»), У. Нісканен (вибір оптимального політичного режиму), Г. Таллок (роль політичного вибору в процесі урядування та пошук ренти бюрократією), В. Парсонс (вибір і раціональність у прийнятті рішень у публічній політиці), Д. Растоу (моделі демократичних переходів), С. Рябов (політична освіта як засіб раціоналізації політичного вибору суспільства), О. Соловйов (роль раціональності в процесі медіатизації політики та розвитку політичних технологій), О. Третяк (роль раціональної аргументації в політиці), Й. Шумпетер (раціоналізація та демократія, креативна деструкція як основа вибору), М. Олсон (теорія колективного вибору, раціональна організація влади, що пов'язує економіку та політичну діяльність) тощо.

На початку 90-х років минулого століття в українській політичній науці сформувався окремий напрям дослідження пострадянської політики – «політологія посткомунізму». Його фундатори досліджували епохальні зміни, які відбувались на початку 90-х років минулого століття в пострадянських країнах. Зокрема, аргументовано відзначалась необхідність раціоналізації політичного вибору (Є. Бистрицький) і потреба в дослідницькій увазі до фундаментальних передумов демократичних реформ в Україні (В. Полохало).

Дослідження проблематики політичного вибору в пострадянських країнах, його соціальних, економічних і культурних складників представлено в роботах О. Зінов'єва («теорія комунізму як реальності»), М. Олсона («логіка колективної дії»), Р. Салецл («тиранія вибору»), Є. Головахи («патології пострадянського суспільства»), С. Макеєва («корупція як соціальний феномен») тощо.

У «політології посткомунізму» мова йшла про зв'язок із радянською епохою, була представлена досить розвинута система раціональної аргументації щодо необхідності політичного вибору моделі переходу від пострадянської політики до демократичної взаємодії. Завдання раціоналізації реформ і подолання радянської спадщини залишаються актуальними і для сучасного політичного дискурсу.

Серед основних проблем, які заважають політичній та економічній еволюції, зазначалися радянське минуле, різноманітні «фундаменталізми» (ринковий, радянський, націоналістичний, ін.) і бюрократія як клас, що не зацікавлений у реформах і намагається отримати ренту від розподілу суспільних благ. Отже, саме ці теорії можна вважати складовими соціології політичного вибору.

До соціологічних дилем політичного вибору, без вирішення яких неможливий їх подальший аналіз, належать:

- індивідуалізм v. колективізм. Вибір між індивідуалізмом і колективізмом є продовженням дискусій між атомістами та холістами, ліберальними мислителями та комунітаристами. Одиницею аналізу ситуації вибору може бути індивід або група, від чого залежать подальші кроки;

- структура v. дія. Вибір між структурними та інтерпретативними парадигмами передбачає постановку в центр дослідницької програми соціальної структури або соціальної дії;

- ієрархія v. мережа. Для політичного вибору сучасності вкрай важливим стає розуміння політичної організації. Фактично ми спостерігаємо перехід від ієрархічної до мережевої організації політичного поля, що позначається на політичному виборі;

- конфлікт v. стабільність. В історії філософської та соціологічної думки перетинаються підходи, що зосереджуються на засобах забезпечення миру та стабільності (пере-

дусім для правителів), і критичне бачення соціального світу з наголосом на неминучих конфліктах. До представників другого підходу належать Макіавеллі та Гоббс, Маркс та Ніцше;

- Policy v. Politics. Для політичного вибору пострадянських країн особливої ваги набуває вирішення дилеми між Politics (тобто боротьбою між індивідуальними та колективними політичними акторами за голоси виборців у ході електоральних кампаній) і Policy (прийняттям рішень у процесі адміністрування). З одного боку, у пострадянській політиці слід відзначити вплив демократичних норм і принципів. Виборчі кампанії в порівнянні з радянськими часами є змагальними, хоч і не завжди альтернативними. З іншого боку, у публічному адмініструванні відчувається як латентний, так і явний вплив радянської політики. Це стосується назв органів влади («Верховна Рада ССРСР» – «Верховна Рада України»), структури міністерств і відомств, системи прийняття та реалізації політичних рішень. Останні часто спрямовані на імітацію демократичних реформ;

- раціональність v. ірраціональність. У сучасних пізнавальних умовах переосмислюється та зазнає критики віра у всевиддя людського розуму, занепад «духу просвіти», що свого часу забезпечив теоретичне обґрунтування пріоритету економічної раціональності. Представники теорії раціонального вибору вважають, що раціональний політичний вибір передбачає формулювання мети суспільного розвитку, пошук найбільш ефективних засобів її досягнення, калькуляцію витрат і вигід від реалізації певної стратегії, врахування поведінки інших акторів та оцінювання ситуації в цілому.

Враховуючи, що раціональність є необхідним елементом управління, зупинимось на раціоналізації політичного вибору більш детально.

Історично однією з важливих складових суспільного розвитку виступає процес раціоналізації політичного вибору. З раціоналізацією політики, економіки, культури, науки, права пов'язується становлення сучасного суспільства з такими ознаками, як ринкова економіка, право, інституції державної влади, політичні партії та організації, вільні мас-медіа. Історично раціоналізація всіх просторів суспільного життя виступала акселератором переходу від традиційного суспільства до модерного. Дискусії стосовно раціоналізації політичного вибору активізуються в кризові періоди, коли ставиться під сумнів здатність влади знайти розумне рішення, впроваджувати ефективні економічні реформи, а в суспільстві розхитуються основні моралі та перестають діяти механізми правового регулювання.

Особливої актуальності проблема раціоналізації політичного вибору набуває в перехідних суспільствах, коли зруйновано старі, не завжди ефективні, але такі звичні для більшості людей форми взаємодії, а от нові не вироблено або до них ще не призвичаїлись. У цей період швидко утворюються (або відтворюються) добре організовані групи, які отримують доступ до влади, економічних, інформаційних і політичних ресурсів впливу на усі сфери суспільного життя, згодом монополізуючи його. Такі організовані групи не мають раціональних мотивів враховувати думку неорганізованих або гірше організованих суспільних груп. У посткомуністичних суспільствах проблема полягає ще й у відсутності демократичних традицій вільного вибору, недостатньому рівні політичної культури та освіти (зокрема, медіаграмотності), що утворює перспективу поступового згортання демократичних реформ, зведення до мінімуму політичної участі громадян і ролі громадської думки.

Процес раціоналізації передбачає раціональне формулювання мети суспільного розвитку, пошук найефективніших засобів її досягнення, калькуляцію витрат і вигід від реалізації певної стратегії, врахування поведінки інших акторів та оцінку ситуації загалом. Раціонального актора пропонується розуміти як людину, яка має обмежені ресурси, але водночас у процесі вибору очікує, оцінює та максимізує (RREEMM: resourceful, restricted, expecting, evaluating, maximizing man).

Соціологія політичного вибору враховує обмеженість положень теорії раціонального вибору, які ґрунтуються на моделі егоїстичного максимізатора вигоди – *Homo economicus*. На нашу думку, соціологія вибору може запропонувати нову модель людини, а саме *Homo elegit*, тобто «людини, яка обирає».

Суттєвими є і складнощі, які виникають у процесі перетворення індивідуальних раціональних рішень і дій на колективні. К. Ероу, М. Олсон та їх послідовники стверджують, що такий перехід від індивідуальної до колективної раціональності є практично неможливим. Зокрема, у 50-х роках К. Ероу склав перелік розумних вимог до демократичної процедури голосування. Виявилося, що єдиний спосіб задовольнити всім вимогам – це вибрати одного виборця і передати йому всі голоси. Тобто єдина демократична процедура, яка відповідає мінімальним вимогам для демократії, – це призначення диктатора. Дж. Б'юкенен, Г. Таллок здійснили наступний крок – включили етику, мораль і культуру до поля своїх досліджень ефективності політичних та економічних інституцій, раціоналізації політичного вибору.

Дослідження політичного вибору передбачає вирішення однієї з головних соціологічних дилем: перетворення дій індивідуальних акторів щодо реалізації приватних інтересів на раціональну колективну дію, спрямовану на служіння суспільному благу. Відповідно до класичної економічної теорії, саме в цьому процесі має з'явитися відома «невидима рука ринку».

М. Олсон вважає, що поведінка індивіда часто полягає в тому, щоб самому увійти до групи, яка не платить, і щоб інші увійшли до групи, яка сплачує суспільні витрати. Однак така гра не враховує довготривалу перспективу, за якої найбільшу вигоду приносять саме дії щодо «всеохопних інтересів» (іх М. Олсон протиставляє вузькогруповим). Через такий мотив до «безбiletництва» для виникнення колективної дії в більшості галузей чи груп потрібно багато часу.

В умовах переходу важливим фактором успішності виступає економічне зростання. Для цього необхідно гарантування чітко визначених індивідуальних прав і «відсутність грабіжництва». М. Олсон виділяє два типи «грабіжництва»:

1) порушення автократом прав підданих і конфіскація власності;

2) грабіжництво через лобювання, яким встановлюються вигідні для груп особливих інтересів законодавчі норми, а також встановлюються ціни та норми оплати праці за допомогою картелізації чи змови.

Таким чином, раціональність колективної дії не є сумою індивідуальних раціональностей. А отже, для забезпечення раціональності політичного вибору необхідно визначити: у чому саме полягає суспільний інтерес? При цьому конфлікти, що стають на заваді формування суспільного інтересу, можуть бути глибокими, стосуватись багатьох сфер суспільного життя – від політики, ідеології та економіки до релігії, мови та національної ідентичності. Це є однією з основних проблем раціоналізації політичного вибору в посткомуністичних суспільствах, створює ґрунт для спекуляцій з боку різних політичних сил і руйнує згоду щодо подальшого розвитку.

У сучасному соціумі наявні нові виклики для раціонального політичного вибору. Один з них – це медіатизація політики (Г. Оберройтер та ін.), що несе в собі потенційну загрозу появі нової форми тоталітаризму – інформаційного. Другий виклик – це радянський політичний спадок, основою якого є «партія влади». Третій виклик – постійні зміни у виборчій моделі та конституційні «реверси» в пострадянській Україні.

Загалом у вирішенні проблеми раціоналізації політичного вибору зберігає вагомість принцип «замість того, щоб задаватися питанням «що призвело до настільки ірраціональної поведінки?», потрібно запитати: «Чому ця поведінка є раціональною?».

III. Політичний вибір України

В умовах глобальних соціальних і політичних змін державні інститути опиняються у складній ситуації: вони мають дати адекватну раціональну відповідь на виклик часу. Цю ситуацію можна інтерпретувати як «ситуацію вибору».

Держава опиняється на роздоріжжі, а тактичні «рятувальні» кроки для збереження наявної системи вертикальних і горизонтальних інтеракцій не можуть замінити стратегічного бачення мети та умов сталого розвитку. Одним із важливих завдань стає пошук оптимальної моделі політичного представництва та забезпечення ефективного урядування.

Повною мірою це стосується українського суспільства, яке настільки часто постає перед вибором, що, здається, звикло не помічати цього. Йдеться не лише про перманентний електоральний процес, який отримав назву «вибори без вибору». Загострюється проблема вибору моделі поставиторитарних реформ, напрямку внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу. Актуалізуються візії ролі держави в «ситуації вибору» між демократією та авторитаризмом.

У дискурсі радянських і пострадянських реформаторів послідовно змінювались цілі: «комунізм», «соціалізм з людським обличчям», «перебудова», «прискорення», «капіталізм», «соціальна держава», «правова держава», «демократія»... Питання ставилося так: «Що ми будемо?», а от питання «Як ми будемо?» і «Як ми реформуємо?» не ставилось, напевно через цілком зрозумілу відповідь.

Одним із важливих положень методологічного характеру в процесі здійснення політичного вибору України виступає те, що демократія з позицій соціології політичного вибору інтерпретується не як результат природного, вільного від втручання структурування, а як наслідок планування та створення відповідних юридичних умов і політичних інститутів.

Соціологія політичного вибору – це метод пізнання та перетворень на пострадянському просторі, який відповідає на запитання «що робити?» і «як це робити?» задля забезпечення політичного та економічного розвитку. Що це означає для сучасного українського суспільства в умовах чергових версій конституційних та інституційних реформ? Необхідність знаходження адекватних раціональних відповідей на виклики сучасності щодо вибору типу політичного режиму, вибору електоральної моделі, вибору форми правління.

Політичний клас і суспільство зрештою мають робити свій вибір. До передумов раціонального політичного вибору України слід віднести радянську модель «уникнення вибору». Вона пережила не одне потрясіння та довела свою стійкість на рівні не лише формальних інститутів, а й неформальних практик (корупція, вирішення питань не за законом, небажання «вносити сміття з хати» тощо).

Передусім, як не прикро це визнавати, радянська/пострадянська політична модель виявилась дієвою, бо її представники (номенклатура) навчилися уникати вибору. Ще в далекому 1985 році тоді ще радянське суспільство, втомлене та розгублене після радянської диктатури, під керівництвом останнього генсека КПРС М. Горбачова розпочало пошук еволюційного шляху реформування всіх соціальних просторів. М. Горбачов винайшов модель напівреформ під назвою «перестройка». З того часу українське суспільство та український політичний клас завше обирають «перестройку» як модель уникнення реформ через поєднання формальних інститутів і неформальних практик. Як результат, маємо «гібридний» режим, у якому процвітають політичні оксюмори: «змішана» форма правління, «змішана» виборча система, «змішана» конституція та ін. Чи не стали 25 років незалежності продовженням «перестройки»?

До чинників, які не сприяють демократизації політичного вибору, належать також діяльність «партії влади» (яка час від часу проходить етапи «перезавантаження», зберігаючи владу та власність) і медіатизація політики (побудова політичної комунікації за законами телевізійних шоу відповідно до критерію рейтингу).

У сучасних умовах загострюється проблема вибору еволюційної моделі поставиторитарних реформ, напрямку внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу, який дозволить уникнути як революції, так і стагнації.

Модель половинчастих реформ, яка періодично відтворюється в Україні, полягає в тому, що після авторитарного «застою» (стагнації) відбувається революція, а панівний

клас опиняється в ситуації політичного вибору між двома однаково неприйнятними альтернативами – революцією та стагнацією. Якщо «зняти» хронологічні обмеження й охотити поглядом радянський період, то політичний вибір між стагнацією та революцією в посттоталітарних і поставторитарних умовах робили як радянські, так і пострадянські керівники. Такі, як М. Хрущов («оттепель») і М. Горбачов («перестройка»), обирали шлях змін (які з певними припущеннями можна назвати «революційними»), так само вчинили і Б. Єльцин, Л. Кравчук, В. Ющенко і П. Порошенко. Навпаки, Л. Брежнєв, Ю. Андропов, Л. Кучма, В. Янукович обирали шлях консервації політичної системи.

Зрештою це призвело до революцій. Наприклад, брежнєвський застій (радянський варіант стагнації) вкрай загострив протиріччя радянського режиму. Так, економіка військового типу з пріоритетом ВПК втратила ефективність і зробила бюджет країни збитковим, а інертна партійна номенклатура нарешті знайшла затишний «регламентований рай чиновника». Епоха застою фактично стала символом стагнації, омріяним чиновницьким раєм: «економіка була економічною», правила геронтократія, що готувалась до «перегонів на лафетах» (яка почалась у грудні 1980 року, коли помер Голова Ради міністрів А. Косигін). Не останню роль у стагнації відіграла особистість Л. Брежнєва, який «жив сам і давав жити іншим», віддаючи перевагу простим радощам життя та не вдаючись до масштабних сталінських «чисток».

У сучасних умовах слід констатувати вичерпаність моделей революційних змін і спроб повернути «втрачений рай» бюрократії в умовах стагнації. Враховуючи нові умови – внутрішні та зовнішні, – вкрай складний політичний вибір еволюційної моделі змушений буде зробити сучасний панівний клас.

IV. Висновки

У процесі соціологічного пошуку раціональних моделей політичного вибору українського суспільства можна сформулювати такі виклики.

По-перше, пошук «акторів вибору» (або «інституцій реформ»). Інститути «стабільності» (фактично стагнації), які формувались протягом 25 років незалежності, не завжди здатні реалізовувати реформи та реагувати на виклики глобальних соціальних змін.

По-друге, необхідно враховувати передумови сучасного політичного вибору – радянську політику та поставторитаризм вітчизняного зразка. Як приклад провалу перших (пост)«комуністичних» реформ можна навести експеримент М. Горбачова під назвою «перестройка». Це модель половинчастих реформ, який став «взірцевим» для пострадянської еліти в багатьох країнах. Більшість із проблем, які радянські керівники намагалися вирішити за допомогою «перестройки», знаходяться на порядку денному сучасних реформаторів. З «висоти» сьогодення ми розуміємо, що перебудова була приреченою на невдачу спробою дати команду номенклатурі реформувати саму себе та добровільно позбутись «теплих містечок». Саме тому шлях напівреформ – «перестройка» – не дав результату. «Перестройка» потребує окремих досліджень, її досвід актуалізувався в періоди очікування реформ в Україні в 1991, 1994, 2004 і 2014 роках.

По-третє, політичний клас має обрати тип політичного режиму. Тобто, усвідомити, що процес переходу від радянської/пострадянської до демократичної політичної системи можливий лише за умов здійснення політичного вибору між двома альтернативами: авторитаризмом і демократією. Це передбачає вибір форми правління (парламентської або президентської) і виборчої моделі (пропорційної або змішаної).

Анотація

Яковлев Д. В. Соціологія політичного вибору: контури теорії. – Стаття.

У статті зроблено спробу визначити контури нового для пострадянських суспільств дослідницького напрямку – соціології політичного вибору. Вибір інтерпретується як інтелектуальна модель прийняття політичних рішень в умовах соціальної нестабільності, кризи традиційної «картини світу», перехідного періоду. Ситуація вибору розуміється як пошук і визначення оптимального варіанту з-поміж наявних альтернатив. Зазначено, що в сучасному суспільстві на зміну концепціям «homo politicus», «homo ludens», «homo economicus», «homo faber» іде концепція «homo elegit» – «людина, яка обирає».

Ключові слова: вибір, політичний вибір, соціологія політичного вибору, теорія вибору, раціональний вибір, публічний вибір, пострадянські суспільства, «людина, яка обирає».

Аннотация

Яковлев Д. В. Социология политического выбора: контуры теории. – Статья.

В статье предпринимается попытка определить контуры нового для постсоветских обществ исследовательского направления – социологии политического выбора. Выбор интерпретируется как интеллектуальная модель принятия политических решений в условиях социальной нестабильности, кризиса традиционной «картины мира», переходного периода. Ситуация выбора интерпретируется как поиск и определение оптимального варианта среди имеющихся альтернатив. Отмечено, что в современном обществе на смену концепциям «homo politicus», «homo ludens», «homo economicus», «homo faber» приходит концепция «homo elegit» – «человек выбирающий».

Ключевые слова: выбор, политический выбор, социология политического выбора, теория выбора, рациональный выбор, публичный выбор, постсоветские общества, «человек выбирающий».

Summary

Yakovlev D. V. Sociology of political choice: the contours of theory. – Article.

The article attempts to define the contours of a new research direction for the post-Soviet societies, – sociology of political choice. The choice is interpreted as an intellectual model of policy-making in conditions of social instability, crises of traditional «world view», transition from totalitarianism to democracy. The situation of choice we're understand as a search and determine the best option among the available alternatives. It is noted that in today's society concepts «homo politicus», «homo ludens», «homo economicus», «homo faber» are changing by the concept «homo elegit» – «a person who chooses».

Key words: choice, political choice, sociology of political choice, theory of choice, rational choice, public choice, post-Soviet society, «person who chooses».